

НИКОЛА ГУШЛЕВ

БОРБА ЗА СВОБОДА

СПОМЕНИ НА ЕДИН МАКЕДОНСКИ ЧЕТНИК

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“

№ 3. Писмо на Спиро Василев до Никола Гушлев, изпратено от София на 2 август 1957 г. Осведомява го за извършеното в миналото предателство от Илия Попатанасов и решението му да го разобличи за това.

София, Илинден, 1957

Др. Кольо,

Какво съвпадение! Илинден е днес бе, братко! 54 години от оня Велик ден за Македония, и още повече за нашето борческо и героично Костурско, което се прослави със подвизите и героите – Лазар Поптрайков, Чекаларов, Розов, Кляшев, Митре, Попов, Алай-бей (Никола Андреев) и цел поменик още. Вечна слава!

Твоеето от 19 VII получих. Благодаря за готовността, че макар Цветков и да мине през Съв. съюз, ти си готов да изпратиш със колет. Верно е, че ще се плати мито, но верно е, че нема да се плати толкова, колкото би коствал, ако тук човек може да си купи един хубав костюм. Но аз те моля срещу онова, което изпратиш, пиши ми що бих могъл да изпратя, че да не дойдит „гюпска“, „питачка“, „работа“.

От тук минал твоя ортак и Кирил ми каза, че си се видел само со Стоянето. Бил със Доно. Доно още не съм видял след завръщането му от Скопие. Пиши нещо за книгите; и ако още не са дошли, върни ми разписката да ги потърса от пощата.

Бъди рахат. Моя Динчо си го пуци поясо и сега има да види „вълк у камарата“. Ако аз пощадах семейство Ралев, като исках скришно да мине със „Ил.п.Ан.“, да не се знае, сега вече мнозина ще се почудат като четат, че „Ил.п.Ан.“ – Илия п. Анастасов Ралев не е само предал Го-

це Делчева в Загоричене, ами Илия п. Анастасов – Ралев през 1894–95 е извършил тогава предателство по черковно-училищния въпрос. Каталавес? Ще има да си го япи гъзо и Динчо, и баща му.

Значи: ти ще получиш от мен адресирано до Динчо отворено писмо от Спиро Василев – Загоричанин. Понеже не му зная адреса, ще му го дадеш или ще му го изпратиш със пощата. От него писмо ще си направиш препис и ще ти кажа какво и как ще се направи публично достояние, че да види Динчо, че не Ник. Каранчев и Гого Шпаров или Спиро Василев са хората, които той може да псува. Това ще стане в близки дни. Тъй че, Динчо ще остане борчлията, а не Спиро.

Поздрави дядо си Христо, баба ти Сича и домашните им. Също и всички добри Македонски, Костурски и загоричански патриоти.

На теб и семейството ти – сърдечни поздрави.

Спиро Василев

№ 4. Писмо на Спиро Василев до Никола Гушлев, изпратено от София на 10 декември 1964 г. Съобщава му, че се е срещнал с главния секретар на Светия синод архимандрит Стефан и му е предал изпратената от Гушлев информация за разколническата дейност на епископ Кирил Йончев и други български свещеници в Америка. Арх. Стефан го уверил, че Св. синод ще изпрати нарочно послание до българите в САЩ и Канада за предотвратяването на разкола в БПЦ в Америка.

София, 10.12.[1]1964

Драги мой Кольо,

Писмото ти от 2-ий получих днес, след като вчера ти изпратих честитка за именния ти ден – Св. Никола.

Тази сутрин ходих в Светия Синод при главния секретар арх. Стефан.

За да му стане ясно въпроса, прочетох писмото ти както трябва; разбрахме се по всички въпроси, които така ясно описваш, и от неговата уста, много чисто и искрено се иска за така: „Да. Цялата тая работа е ясна за Св. Синод. Добре сме осведомени от епископ Андрей Велички и след дълги обмислювания Синода възприе гледището на Андрей – да бъдат афоресани не само поп Хараламби Илиев, а всички свещеници во главе с епископ Кирил Йончев – на първо място Васил Д. Михайлов, Георги Николов и другите, които са Михайловисти и против Андреа.

На епископ Андрей, който вече е там, дава му се млад помощник, епископ Партени, който щел да пристигне там скоро. Със това решение на Синода, по въпроса за черк-

вите и поповите, напълно било съгласието и на бъл. правителство, което подкрепя Андреа.

За празниците Св. Синод ще изпрати послание към българите в Америка и Канада, със което ще разясни своето становище по тия въпроси, не само за поповите, а въобще по черковния въпрос.

И тъй, сметам, че правилно схванах твоето искане, правилно съм разбрал казаното ми в Св. Синод, а и аз ясно и категорично ти отговарям.

Ако има нещо не ясно, яви ми и ще направя нужното.

На теб, близките ти и на добрите наши съотечественици и сънародници – много много поклонения.

Сърдечно твой:

Спиро Василев.

Перо не съм виждал, а и не бе нужно за въпроса. Видях Доно и Ламбро, обаче никому нищо не съм казал.

Спиро Василев

№ 5. Писмо на Спиро Василев до Никола Гушлев, изпратено от София на 21 септември 1968 г. Коментира подробно полученото писмо от Гушлев за братоубийствата във ВМРО в миналото и излизащите публикации по този въпрос.

София, 21.9.[1]968 г.

Драги мой Кольо,

Аз очаквах писмо от тебе, но такова като последното ти, не. В това писмо, като изключим домашните и обикновените приказки, ти, след като си чел писанията на Михайлов, така картинно предаваш писаното от него и упоменатите в книгата му лица – Йовков, Занков, полков. Атанасов – лично и много добре познати – а също Паница, Сандански, Алеко паша; аз научих от твоето писмо и нещо ново, но за верване, че Д-р Филип Атанасов бил най-големия виновен за убийството на проф. Милев. Да. Вервам, защото аз бех уж близък със Д-р Атанасов, а той служеше уж на Москва, а потом агент бил на германците.

Ако ти беше отделил за мене в София един саат време, вервам, че щеше, или щяхме да се разберем. Не само за дейността на Александров и Михайлов, а ти от мене щеше да чуеш и за твоите шефове – Протогеров, Перо, Пецо и др. И щяхме да се разберем. А ти се фати да правиш муабет със своите. А бе, Кольо. Своите са си свои. Ти потърси такива като мене, който не беше нито с вас, нито с ония. Много добре, по-добре познавам Александровщината отколкото Протогеровщината. Защото нито към едните, нито към други. Много-много уважавах бай Георги. Имам и спомени.

Относно ренегатите, които създаваха Тодоровци и Ванчовци, това им беше внушено от Господ – да убиват, а след това убиваха в много случаи и убийците.

Бидейки в Цариград, редовно бях уведомяван за игрите на ВМРО срещу Илинденци и когато Занков, Шатев и Д-р Александров са в странство, много редовно ми правеха достояние шетнята им из Европа. А със Шатев също бех в връзка особена и когато през 1926 г. (ако се не лъжа) идва в Цариград като „кореспондент“ на „Федерацион балканик“, стигнахме в един разговор до много откровения.

Значи, ке прощаваш, може би много излишни работи да съм писал, но за мен са нови-новенички – млади!...

Едно време ти беше писал, че чрез Харал. Трайков си изпратил книга една от Михайлов и да съм я търсил от Перо. На два пъти напомнивах на Перо, обаче уж и до него не стигнала. За новата услуга ке е потърса от Перо. Ако е дай – арно – ако не – нищо особено няма да загуба, но все пак бих желал да я прочета. Бакалъм. А за тая книга тук много се приказва, имало я и в библиотеката. Аз обаче не съм чел нищо от Михайлов. Точка.

Много се радвам, че сте пристигнали здраво живо след такова едно пътуване; че единия син се прибрал, другия очаквате за Божик, и че доста време прекарахте при Сича. Кажи на Сича че много ѝ благодаря за кошулята и чорапите. Да е здрава и жива. Трябва да е 4–5 г. по-малечка от мене. Христо беше година и половина или две по-голям.

И тъй, с надежда, че пак ще се четем, на всички ви – теб, Гича, децата, Сича, Димана и Василка – чок, чок селямлар!

Искрено твой: Сп. Василев

Аман, какво прави нашия Доно? Ето вече 2 и 1/2 г. тук със него живеехмe добре. Разбирахмe се. Моля те, поздравя го най-приятелски и му каже, че много ще се радвам, ако се видим. И най-сетне, как му върви работата и дали има надежда за скорошно завръщане.

Сп. Василев

№ 6. Писмо на Спиро Василев до Никола Гушлев от 3 юли 1969 г. Споделя своето мнение за разцеплението и междуособиците във ВМРО (санданисти, михайловисти и федералисти), както и за игрите на Белград с някои от тях.

Драги мой Кольо,

Твоето [писмо] с ножчето получих. Благодаря ти много. Извинявай, че малко закъснях с отговора. Книгата, която сега чета, е втора. Мих. [става въпрос за „Спомени“ на дълголетния установен ръководител на ВМРО Иван Михайлов – б. м.] е дал простор на себе си и е писал много – дълга като река Бистрица. [Като говори за Дигалов, споменава и Гушлев.] Можеше и да бъде по-къса. Той хвали и кюди. Разбира се, това му е задачата.

Сега да отговоря на поставените в писмото ми от 18 май въпроси, по реда, както ги поставяш:

1) Санданизъма. Както и да поставяме въпроса, Сандански, заобиколен от „левичари“ – интелегенти, хвален до небесата, че едва ли не е определен от Провидението, за водач на ВМРО и е по-голям от Даме, Пере, Гоце, Матов, искайки да го използват – крена глава, обяви сурова война на върховистите, стигна до крайност, до неговата рожба [на] самоизбиванията, които пак Тодор [има предвид Александров – б. м.] продължи, Мих[айлов] ги узакони. Сандански беше жесток, дружеше, както казах, с интелегенция, но лето е в Пирина, а зиме в София голяма политика прави. А е приятел и с Фердинанд и с младотурците, които използва. Заклучавам и намирам, че санданизъма нищо не допринесе за Делото, а злините са големи. При-

лагам препис от онова, което писаха тогавашните тесни социалисти, сега комунисти, за убийството на Сандански, сега пък други го хвалят – пак левичари.

2) За хвалбите на Мих[айлов] по отношение на Тод[ор] това е естествено, целта на книгата именно е тая – да кюди и хвали, затова е дълга книгата му. Дейността на Тод[ор] захваща периода 1919 до убийството му през 1924 г. Важното е, че Мих[айлов] има свободата да пише що му сака душа, а няма кой и как да го фати за печата. Требва да кажа и това, че по отношение на някои лица като Стоян Мишев, Славе Иванов, Суджукаровци и др. Мих[айлов] е в прав път [за д-р Филип Атанасов и Паница ще говоря на друго място]. Дейността на Тод[ор] по онова време се одобрява от сите – Протогеров, Перо [Шанданов], Пецо [Трайков], [Георги] Баждаров, а Мих[айлов] е заобиколен от старите Каранджуловци, Станишевци, Моневици и от целия Национален комитет и младите Чка[тров], Дрангов, Евтимов, Развигоров, Коларов [има предвид Иван Коларов, автора на кн. „Македония и Българското племе“ – б. м.], В. Василев и др. И тук именно е въпроса, къде беше „опозицията“ на Протогеров, Перо, Пецо, Баждаров, Томалевски и др. Да се опрат на личната политика на Тод[ор] и Мих[айлов]? В окръга важната роля тогава играеха и Алеко и полк. Атанасов с „левицата“, но когато става убийството, когато Мих[айлов] командува как да отмъсти за Тод[ор], Занков казва: „Когато това стана известно, т.е. убийството, Перо искал още в момента, без чакане да бъде наказан Протогеров. И както се знае, пак [Георги – б.м.] Занков казва, че и нас илинденци ни покани в Джумая да ни накастра, като най-напред ликвидираха Алеко и Атанасов. Но защо Протогеровци не се обявиха против личната политика на Тод[ор]? Непредвидливост нали? И ето развързката – нов

центр[ален] комитет начело с Мих[айлов], Разв[игоров] и учителя Караджов, ако не се лъжа. Ти вече повече знаеш за разцеплението – нова ВМРО Протогеровци. Няма защо да говорим за самоубийствата и т.н. Вече Перо е с Протогеров, защото него Мих[айлов] не го предпочете.

3) Моите федералисти д-р Филип Атанасов, Тодор Паница, Славе Иванов и те в Виена се явяват като „организация“ – т.е. как по-лесно да си набавят средства за прехрана и гуляй, а организация никаква нямат зад себе си. След публикуване манифеста на Влахов стигна се до развръзка – Влаховци на една страна, Ф. Атанасовци на друга, а Мих[айлов] се установи в Петричкия окръг, откъдето само благодарение на властта се задържа до като дойде 19 май 1934 г. Тогава към федералистите мина и Шатев. Но останалите без издръжка. При това положение ето ти ги един ден в Цариград – Ф. Атанасов, Шатев, Занков, Герджиков, Сл. Иванов и още много други [между тях беше и Юрдан Анастасов, който заедно със съпругата си и детската им количка поддържаха куриерската „връзка“ – б. м.] в това число и твоя съселянин Лазар, синът на поп Търпо. Той, обаче джобът му беше пълен със зоб, и бе важен, но в края на краищата „федерацията“ се удави в Босфора, в това число и аз...

4) Аз мисля, Кольо, че ти добре стори, че не отиде в Скопие при македонците, защото правилно е, че и федералисти и македонските патриоти са лошо излъгани от Белград. Нищо нямаше да допринесеш за каузата. Може би и да те понаругаеха някои. Там нашите македонци не са допринесли нещо, което да ги издигне в очите „на бившите българи“...

София. 3. VI. 1969 г.

Сърдечно твой:

С. Василев

(P. S.):

Тесните социалисти писаха във в. „Работнически вестник“, година XIX, бр.7, 16.IV.1915 год., по убийството на Сандански:

„Яне Сандански падна убит. Всичките буржоазни, партийни и желти вестници от няколко дена се надпреварват да плетат венци на гроба му, да го славословят и превъзнасят като национален герой. И действително, Сандански, въпреки крамолите си със сарафистите, бе от години агент и проводник на българската националистическа-шовинистична пропаганда в Македония. Всички бързат да му кажат „последно прости“, бързат, за да не останат надире и националистическите подлоги – общоделците. В броя си от 14 м. на „Напред“ Ас. Цанков горчиво оплаква смъртта му... „защото той ни бе още нужен, защото... без съмнение, неговите мисли и помисли бяха близки до нашите, защото... неговите схващания имат много общо с нашите, на българските социалисти“. На същата дата и „левичарът“ П. Делирадев, капитан Павле, през време на Хуриета храненик тогава на днешните цариградски обесници, и той се оплаква във втория орган на общоделската партия, ултра русофиловия лист „Балканска Трибуна“: „Плачете! Вашите сълзи са заслужени, защото той и вие служите на един и същ идеал – национализма“. С. Василев.“

Вж. *Тзавелла, Христофор*. Кръстникът на първите войводи на ВМОРО и ВМОК – отец Търпо Поповски. София, „Македония Прес“, 2003 г., с. 8–10.